

1886. – [6], II, 255 с.; Кн. 3. – Вып. 1. – М., 1888. – [8], 143 с.; Современное учение о задачах и методах психологии. – М., 1885. – [1], 40 с.; Об очевидности как предмете логики. – М., 1885. – 55 с.; Элементы логики : Руководство к логике. – М., 1887. – VIII, 152 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 2188; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 3715, 4073; Оп. 3. – Спр. 584, 626.

Опубл. дж.: Списки начальников и наставников Киевской духовной академии за истекшее пятидесятилетие ее, 1819–1869 // Пятидесятилетний юбилей Киевской духовной академии. – К., 1869. – С. 392, 399; Список лицам, служащим по ведомству Министерства народного просвещения. 1874–75 учебный год. – СПб., 1874. – С. 354; [Те саме]. 1876–77 учебный год. – СПб., 1876. – С. 228; [Те саме]. 1881–82 учебный год. – СПб., 1881. – С. 156; Приказы министра народного просвещения // ЖМНП. – 1886. – Ч. 248. – С. 21; 1887. – Ч. 250. – С. 50; Список лицам, служащим по ведомству Министерства народного просвещения. 1887–88 учебный год. – СПб., 1887. – С. 195; [Те саме]. 1889–90 учебный год. – СПб., 1889. – С. 194; [Те саме]. 1893–94 учебный год. – СПб., 1893. – С. 302; Список лиц, служащих по ведомству Министерства народного просвещения на 1899 год. – СПб., 1899. – С. 338; *Ивановский В. Н.* М. М. Троицкий. [Некролог] // ВФиП. – 1899. – Кн. II (47). – С. VI–XVI; *Котляревский Н. А.* Старинные портреты. – М., 1907. – С. 429–432; *Певницкий В. Ф.* Мои воспоминания. Служение в Академии в должности профессора // ТКДА. – 1911. – № 5. – С. 112–113; *Тур К. Н.* Студенческие годы (воспоминания о Варшавском университете) // РС. – 1912. – Кн. 9. – С. 409–410; *Колубовский Я. Н.* Из литературных воспоминаний // ИВ. – 1914. – № 4. – С. 135–136; *Трубецкой Е. Н.*, кн. Воспоминания // *Трубецкой Е. Н.*, кн. Из прошлого. Воспоминания. Из путевых заметок беженца. – Томск, 2000. – С. 139.

Літ.: *Гогоцкий С. С.* Несколько мыслей по поводу сочинения «Немецкая психология в текущем столетии, историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка». – К., 1867. – 84 с.; 2-е изд., доп. : Критическое обозрение сочинения М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии, историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка». – К., 1877. – [2], 156, VII с.; *Сидонский Ф. Ф.* [Рец.] : Немецкая психология в текущем столетии: историческое и критическое исследование с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка. М. М. Троицкого // ЖМНП. – 1867. – Ч. 134. – Отд. II. – С. 925–946; *Владиславлев М. И.* Зависимость немецкой философии от английской : Отзыв о соч. М. М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии». М., 1867 // Там само. – Ч. 135. – Отд. II. – С. 174–208, 499–539; *Страхов Н. Н.* Английская психология. «Немецкая психология в текущем столетии. Историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка // Отеч. зап. – 1867. – Сентябрь, кн. 1. – С. 35–53; Декабрь, кн. 2. – С. 709–733; *Кавелин К. Д.* Немецкая современная психология // ВЕ. – 1868. – № 1. – С. 308–315; *Козлов А. А.* О последнем со-

чинении профессора М. Троицкого «Наука о духе» // РМ. – 1883. – № 4. – С. 1–27; *В. К.* Позитивизм в русской литературе // Русское богатство. – 1889. – № 3. – С. 3–41; № 4. – С. 116–141; *Грот Н. Я.* Психологический съезд в Париже // ВФиП. – 1889. – Кн. 1. – С. 1–22; *Каринский М. М.* Учебники логики М. М. Троицкого // ЖМНП. – 1889. – Ч. 263. – Отд. II. – С. 453–492; *Соловьев В. С.* Три характеристики: М. М. Троицкий. – Н. Я. Грот. – П. Д. Юркевич // ВЕ. – 1900. – Кн. 1. – С. 319–325, 334–335; *Белкин А. С. М. М. Троицкий. 1835–1899* // ВФиП. – 1900. – Кн. 52. – С. 151–182; *Ивановский В. Н.* К характеристике М. М. Троицкого // Там само. – С. 183–213; *Алексеев С.* Троицкий Матвей Михайлович // ЭСБЕ. – Т. XXXIIIa. – СПб., 1901. – С. 879–881; *Ершов М. Н.* К характеристике философских взглядов М. М. Троицкого // ВиР. – 1910. – № 14. – Отд. 1. – С. 215–244; № 15. – Отд. 1. – С. 337–359; *Кондаков И. М.* Матвей Михайлович Троицкий: карьера против таланта // Выдающиеся психологи Москвы / под ред. В. В. Рубцова, М. Г. Ярошевского. – М., 1997. – С. 29–42; *Рождественский Ю. Т.* Киевская школа академической психологии первой пол. XIX в. – К., 1999. – С. 80–85; *Ткачук М. Л.* Київська академічна філософія XIX – поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження. – К., 2000. – С. 63, 64, 190, 199–203, 214–215; *Павлов А. Т.* Профессор философии Московского университета Матвей Михайлович Троицкий // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 7. Философия. – 2003. – № 1. – С. 55–69; *Еремينا С. Ю.* Работа М. М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии...» как явление в русской философии 60-х гг. XIX в., или эмпирический идеализм «русского Канта» // Там само. – 2006. – № 1. – С. 3–25; *Ждан А. Н.* История Психологического общества при имп. Московском университете // Нац. психол. ж-л. – 2010. – № 1 (3). – С. 34–38.

М. Л. Ткачук

ТРОФИМОВСЬКИЙ Микола Васильович [рос. Трофимовский Николай Васильевич] (1812–14[28].11.1887), випускник КДА – церк. педагог, історик Церкви, краєзнавець.

Нар. у м. Білопіль Сум. пов. Слобідсько-Укр. (з 1835 – Харків.) губ. (нині – райцентр Сум. обл.) у сім'ї священика місцевої Свято-Миколаївської церкви. Рано втратив батька. Початкову освіту здобув у Харків. ДУ. Після закінчення із срібною медаллю Харків. колегіуму (1829–35) навчався у КДА (1835–39), виявляючи неабиякі інтелектуальні здібності. Наприкінці академ. курсу клопотав про призначення на посаду священика Харків. єпархії, однак не отримав згоди Комісії духовних уч-щ.

Закінчивши КДА зі ступ. старшого канд. богослов'я й здобувши право на отримання магістерського диплома після двох років бездоганної служби в духовно-училищному відомстві (ухвалу Конференції КДА від 15.07.1839 затверджено Св. Синодом 31.12.1839), з 21.09.1839 був призначений викладачем Св. Письма і словесності Курської ДС. Після затвердження у ступ. магістра богослов'я і словесних наук (ухвала Св. Синоду від 10–23.03.1842) – професор семінарії. У подальші роки поряд із осн. предметами читав «катехізичні бесіди» (1843–44), гомілетику, вчення про віросповідання та розкол (1851–52). З 1852 обіймав посади помічника інспектора і професора цивільної історії та поєднаних із нею предметів. У 1855–57 викладав також нім. мову; в 1859 – богослов'я у вищому відділенні. За характеристикою Ф. І. Титова, вихованця Курської ДС і дослідника її історії, належав до кола «выдающихся наставников» семінарії 1840–1850-х.

15.10.1859 був переведений на посаду професора словесності та лат. мови Смоленської ДС, де згодом виконував також функції бібліотекаря (з 1864). У 1860 призначений членом семінарського Правління. З 1865 входив до складу старших наставників. Після реорганізації навч. процесу за статутом духовних семінарій 1867 р. викладав педагогіку, психологію та огляд філос. учень, франц. та нім. мови. Був обраний членом Пед. зборів Правління (1867). З 1860 суміщав службу у Смоленській ДС із викладанням загальної та рос. цивільної історії у Смоленському уч-щі для дівчат духовного звання.

У 1869 призначений доглядачем (ректором) Рославльського ДУ. З 27.04.1873 переведений на аналогічну посаду до В'яземського ДУ, де служив до виходу у відставку (02.01.1886).

Неодноразово отримував відзнаки за сумлінну пед. діяльність. Був нагороджений орденами Св. Анни 3-го (1864) та 2-го (1869) ступ., Св. Володимира 4-го ступ. (1877).

Після виходу на пенсію мешкав у В'язьмі, ведучи самотній спосіб життя. Помер від інфаркту на 75-му році життя. Був похований у В'яземському Йоано-Предтеченському чол. (нині – жін.) монастирі біля Знаменського храму.

Т. відомий як автор праці «Историко-статистическое описание Смоленской епархии» (СПб., 1864), що стала першим систематизованим викладом історії правосл. ієрархії, духовних шкіл, монастирів, храмів, святинь, звичаїв і реліг. традицій Смоленського краю. Ґрунтована на вивченні літописів, актів, держ. грамот, істор. і стат. відомостей, монастирських і церк. архівів, документів Смоленської духовної консисторії XVIII – 1-ї пол. XIX ст. і канцелярії єпископа Смоленського і Дорогобузького, ця праця досі перебуває у наук. обігу й залишається найповнішим путівником з церк. історії Смоленщини (перевидана до 1150-річного ювілею м. Смоленська у 2013).

Т. був також одним із укладачів синодика смоленських архієреїв і ректорів, наставників і благодійників Смоленської ДС, підготовленого у 1864 за дорученням тодішнього очільника Смоленської каф-ри єпископа Антонія (Амфітеатрова) й опублікованого в ж-лі «Смоленские епархиальные ведомости» за 1865 (№ 3. – Ч. офіц. – С. 36–37).

Осн. тв.: Историко-статистическое описание Смоленской епархии. – СПб., 1864. – [4], VIII, 384 с.; 2-ге вид. – Смоленск, 2013. – 271 с.

Арх.: ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1034, 1495; Оп. 2. – Спр. 4926.

Опубл. дж.: Николай Васильевич Трофимовский (некролог) // Смоленские ЕВ. – 1888. – Отд. неофиц. – № 4. – С. 175–182; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. III (1796–1869 гг.). – Т. 5 (1823–1869 гг.) / с предисл., введ. и прим. проф. прот. Ф. И. Титова. – К., 1915. – С. 257–259, 265, 286, 292–296, 319, 397–398.

Літ.: Сперанский И. П. Очерк истории Смоленской духовной семинарии и подведомых ей училищ со времени основания семинарии до ее преобразования по Уставу 1867 года (1728–1868). – Смоленск, 1892. – С. 288–289, 424–427, 436, 465; Титов Ф. И. Духовные школы Курско-Белоградской епархии. – Вып. 3. – Курск, 1896. – С. 73, 109, 130, 133–134, 136, 144; Виноградова О. Священник и гражданин // Смоленск. – 2004. –

№ 5 (61). – С. 36–37; *Рафаил (Ивочкин), иером.* Изучение православной истории Смоленщины: литература и источники // *Авраамиевские чтения* : сб. науч. статей. – Вып. V. – Смоленск, 2008. – С. 320–331; *Серафим (Амельченко), иером.* Книга, издаваемая раз в полтора века // *Трофимовский Н. В.* Историко-статистическое описание Смоленской епархии. – Смоленск, 2013. – С. 3–4.

М. Л. Ткачук

ТРОЦЬКИЙ Павло Антонович [рос. Троцкий Павел Антонович] (06[18].11.1835–05[18].06.1900), протоієрей, випускник КДА – священнослужитель РПЦ, церк. педагог, письменник та адміністратор, історик-краєзнавець.

Нар. у с. Бирюки Васильківського пов. Київ. губ. (нині – Рокитнянського р-ну Київ. обл.) у сім'ї священика Свято-Миколаївської церкви. Після закінчення КДС (1849–55) навчався у КДА (1855–59), де здобув ступ. магістра богослов'я і словесних наук (затверджений Св. Синодом 08.10.1859). У студ. роки співав в академ. хорі; в 1857–59 був уставником на лівому крилосі.

Після закінчення КДА з 06.11.1859 обіймав посаду професора КДС. Одружившись із Анастасією Дмитрівною Ждановою, донькою київ. протоієрея Д. О. Жданова, у шлюбі з якою згодом виховав семеро дітей (Дмитра, 1864 р. н., Антоніну, 1868 р. н., Василя, 1868 р. н., Григорія, 1871 р. н., Георгія, 1872 р. н., Марію, 1874 р. н., Тихона, 1875 р. н.), у вересні 1860 був висвячений на ієрея і призначений священиком Свято-Преображенського храму в м. Біла Церква. Пед. діяльність продовжував на посадах законовчителя Білоцерківської гімназії (30.09.1860–13.08.1863), гімназичної та саперної шкіл (1860–63).

13.08.1863 переведений до Києво-Печерської Свято-Воскресенської церкви, де обійняв посаду священика, звільнену його тестем протоієреєм Д. О. Ждановим. Служив також законовчителем Київ. уч-ща для дівчат духовного звання (до серпня 1869) та Києво-Подільської прогімназії (з 01.10.1863).

Після переведення 15.08.1869 до церкви Св. Володимира при Київ. військ. гімназії (згодом перейменованої у Київ. Володимирський кадетський корпус) обіймав посаду її законовчителя (з 17.08.1869 до 1893). 15.03.1877 піднесений до сану протоієрея. Доклав зусиль для відкриття при Володимирському кадетському корпусі (15.09.1871) школи грамоти для дітей прислуги. 29.04.1893 перейшов на посаду настоятеля Старокиїв. Стрітенської церкви, яку звільнив, вийшовши за штат, його тесть. У парафії Стрітенської церкви облаштував новий двоповерховий церк. будинок для причту та школи, яка функціонувала з 1895 (станом на 1900 тут навчалися 80 учнів обох статей).

На єпархіальній службі виконував низку адм. обов'язків: опікуна, розпорядника і скарбника Печерського попечительства (з 29.03.1867 до 1869); члена Правління КДС (з 04.09.1869); цензора проповідей у Київ. пов. (з 25.09.1871); помічника благочинного Старокиїв., Печерських і Новостроєнських церков м. Києва (з 1874); благочинного Верхньокиїв. благочинія (з 16.08.1894) та Старокиїв., Печерських і Новостроєнських церков (з 28.03.1895); голови ком-тів і комісій: із будівництва у передмістях Києва Маріє-Магдалинівської церкви на Шулявці (призначений у 1886) та храму на Солом'янці (з 09.05.1896), ремонту купола (з 20.08.1894) та всієї споруди (з квітня 1896) Андріївської церкви; головою та ревізором ком-ту з розробки і впровадження статуту та створення капіталу т-ва взаємодопомоги, а також ком-ту з організації пожежного т-ва духовенства єпархії (1893–94); редактора неофіц. відділу ж-лу «Киевские епархиальные ведомости» (з 03.01.1894 до кінця життя); члена (від кліриків) губернського попечительського ком-ту про народну тверезість (з 28.06.1896).

Т. – один із найпомітніших і найактивніших представників київ. духовенства 2-ї пол. XIX ст. Був членом, головою, товаришем голови, почесним членом (з 31.01.1899) «Об-